

Rozdział 10. Integracja a edukacja dla dorosłych imigrantów w Islandii

Helga Ólafsdóttir

Do niedawna islandzkie społeczeństwo było raczej homogeniczne, większość jego członków wywodziła się bowiem z tej samej grupy etnicznej i władała tym samym językiem ojczystym. Do lat 90. XX wieku niemal wszyscy z niewielkiej grupy imigrantów pochodzili z krajów skandynawskich, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Ameryki Północnej. Wraz z ekspansją ekonomiczną i coraz większymi możliwościami na rynku pracy społeczeństwo zaczęło być coraz bardziej zróżnicowane w porównaniu z ostatnimi dekadami (Garðarsdóttir, Bjarnason 2010; Skaptadóttir w tym tomie). Napływ imigrantów postępował niezwykle szybko. W 1996 roku imigranci (osoby urodzone za granicą i te, których rodzice są obcokrajowcami) stanowili 2,1% populacji kraju, podczas gdy w 2008 roku było ich 8,1%. W styczniu 2010 roku, po kryzysie ekonomicznym, imigranci stanowili 8,2% populacji wyspy, czyli niewiele mniej niż rok wcześniej (9%) (Statistics Iceland 2010).

Wraz z tymi zmianami w społeczeństwie rozpoczęła się dyskusja dotycząca wielokulturowości i integracji imigrantów, zastanawiano się nad najlepszym sposobem włączania nowych mieszkańców wyspy w społeczeństwo islandzkie. Kluczową rolę odgrywa tu pytanie o to, w jakim społeczeństwie chcemy żyć. Mimo że te kwestie są obecne w dyskursie publicznym już od pewnego czasu, polityka dotycząca integracji imigrantów została oficjalnie zaprezentowana w dokumencie opublikowanym dopiero w 2007 roku. W tej chwili trwają też prace nad nowym prawem imigracyjnym.

Aby imigranci mogli się integrować, stać się aktywnymi członkami nowego społeczeństwa, muszą oni mieć dostęp do informacji oraz edukacji. Rozdział niniejszy zajmuje się problemem edukacji dorosłych imigrantów, którą zarówno Islandczycy, jak i sami imigranci postrzegają

jako element ułatwiający integrację. Oparty jest na badaniu etnograficznym przeprowadzonym na potrzeby pracy magisterskiej w dziedzinie antropologii napisanej na Uniwersytecie Islandzkim pod kierunkiem prof. Unnur Dís Skaptadóttir. Badanie było realizowane na przełomie jesieni i zimy 2010–2011 roku i składało się z badania terenowego, wywiadów z organizatorami kursów i nauczycielami, pracownikami socjalnymi oraz imigrantami. Przeprowadzone wywiady miały charakter na pół-ustrukturyzowany lub formę swobodnej rozmowy. Część badania opierała się na analizie oficjalnych danych zastanych.

10.1. Integracja a wielokulturowość

Koncepcje dotyczące włączania imigrantów do narodu, relacji etnicznych i interakcji są mgliste i często trudne do uchwycenia (Grillo 2007), to samo dotyczy pojęcia integracji, dominującego w obecnym dyskursie na temat imigracji i wielokulturowości. Idea integracji wywodzi się z ruchów walczących o równe prawa z lat 70. XX wieku, które kwestionowały ideę homogeniczności narodów (Castles 2002; Skaptadóttir 2008; Skaptadóttir, Loftsdóttir 2009). W rozdziale tym zastosowano termin integracja, aby opisać proces włączania imigrantów do społeczeństwa przyjmującego. W rozumieniu autorki bowiem integracja obejmuje wysiłki zarówno mniejszości, jak i większości w celu pogodzenia praw i interesów wszystkich mieszkańców kraju (Castles 2002; Joppke 2007).

W badaniach zajmujących się integracją najczęściej zwraca się uwagę na takie aspekty procesu jak: zatrudnienie, zamieszkanie, edukacja i zdrowie (niniejszy rozdział skupia się na edukacji). Umiejętności językowe i znajomość instytucji społecznych są zwykle klasyfikowane jako kluczowe elementy procesu integracji (Ager, Strang 2008), dlatego oferowane imigrantom możliwości kształcenia mogą stanowić ważny obszar badawczy. Jakie są cele i polityka rządu islandzkiego w odniesieniu do edukacji dorosłych imigrantów? Czy imigranci mają dostęp do kursów i innych metod uczenia się języka? Czy mają dostęp do informacji, których potrzebują? Czy oferta edukacyjna dla imigrantów ułatwia integrację ze społeczeństwem islandzkim? Czy organizowane kursy dają im możliwość dostępu i partycypacji w życiu społecznym?

Jak zauważa Eriksen (2007), ważne jest, aby badać z jednej strony czynniki, które mogą wykluczać imigrantów ze społeczeństwa, a z drugiej

te, które warunkują ich włączenie. Należy się koncentrować nie tylko na imigrantach i czynionych przez nich wysiłkach, lecz także na ograniczeniach, którym muszą stawić czoło. Ograniczenia te wynikają z różnych czynników: prawa, zasad i regulacji, rynku pracy, obowiązujących postaw społecznych oraz dominujących stereotypów. Aby móc analizować proces integracji ze społeczeństwem, należy zatem zbadać, w jaki sposób są zaspokajane potrzeby imigrantów.

10.2. Prawa i obowiązki

Aby uzyskać pewne prawa, imigranci często muszą pokazać, że posługują się językiem islandzkim i że posiadają odpowiedni zasób wiedzy dotyczący społeczeństwa przyjmującego lub przynajmniej że poczynili starania, by ów zasób wiedzy i kompetencji językowych zdobyć (Joppke 2007). W krajach nordyckich nowych mieszkańców zachęca się do uczestnictwa w bezpłatnych kursach adaptacyjnych. Kursy te różnią się w zależności od kraju, ale zazwyczaj stałym ich elementem jest wprowadzenie do języka i społeczeństwa danego kraju (Borevi 2010). W Islandii tego rodzaju kursów się nie prowadzi, chociaż wiele z organizowanych zajęć mogłoby służyć temu celowi. Uczestnictwo w 150-godzinnym kursie islandzkiego stanowi warunek uzyskania prawa pobytu w Islandii (Kristjánsdóttir 2010). Od 1 stycznia 2009 roku natomiast osoby ubiegające się o obywatelstwo islandzkie muszą zdać egzamin z języka. Z przeprowadzonych na potrzeby niniejszego opracowania wywiadów wynika, że jest on raczej prosty i weryfikuje tylko podstawową znajomość języka, nie sprawdzając dokładnie ortografii i gramatyki. Według informacji zawartych na stronie internetowej Urzędu Edukacji (Námsmatsstofnun), instytucji odpowiedzialnej za przeprowadzanie egzaminów, jego celem jest sprawdzenie znajomości języka islandzkiego na poziomie czwartym (czyli średnim) islandzkiego dla obcokrajowców (240 godzin) zgodnie z narodowym programem nauczania islandzkiego dla imigrantów (Menntamálaráðuneyti 2008). Wiedza, którą trzeba zdobyć w czasie czterech kursów islandzkiego, to nie tylko podstawy języka. Mimo to egzamin wydaje się względnie prosty, skoro zdało go około 93% ze wszystkich przystępujących w 2009 roku osób (942 osoby wzięły udział w egzaminie we wskazanym roku) (Námsmatsstofnun 2009). Pozostaje niejasne, w jakich sytuacjach dopuszczalne są wyjątki, np. jeśli

u chętnego zdiagnozowano problemy z nauką, choroby czy jakiś rodzaj niepełnosprawności. Niektórzy nauczyciele zarzucają tej metodzie, że wyklucza ona osoby niepiśmienne. Borevi (2010) i Joppke (2007) ostrzegają obowiązkowe kursy i egzaminy jako oznakę zmiany postaw w stosunku do imigrantów i integracji. „Do tej pory w Europie dominował pogląd głoszący, że pewność statusu prawnego wzmacnia integrację; teraz brak integracji traktuje się jako podstawę do odmowy wstępu lub prawa pobytu” (Joppke 2007, s. 250). Tendencja ta odzwierciedla popularny pogląd, zgodnie z którym za główny problem imigrantów uważa się fakt, że się nie integrują, zamiast zwracać uwagę na czynniki strukturalne, które mogą utrudniać integrację, np. brak dostępu do kursów.

W poszczególnych państwach skandynawskich odpowiedzialność rządu za dostępność i jakość kursów jest zróżnicowana, ale wszystkim imigrantom zapewnia się prawo do podstawowej edukacji, odmiennie niż w innych krajach europejskich, np. w Holandii, gdzie państwo nie uczestniczy w dofinansowywaniu lub organizowaniu kursów dla imigrantów, mimo że muszą oni zdać trudny test, w niektórych przypadkach nawet zanim przyjadą do kraju (Joppke 2007). Można powiedzieć, że Islandia plasuje się gdzieś pomiędzy podejściem skandynawskim a holenderskim. Rząd bowiem dofinansowuje niektóre kursy, ale w sposób wybiórczy. Ponieważ finansowanie kursów nie zmienia się z roku na rok, prawo imigrantów do edukacji nie jest zatem w pełni realizowane. W porównaniu z innymi krajami nordyckimi Islandia kładzie niewielki nacisk na tłumaczenie informacji, a bezpośrednia kontrola rządu nad kursami również jest znikoma.

10.3. Integracyjna polityka państwa

Integracyjna polityka państwa została po raz pierwszy ogłoszona w 2007 roku. Wcześniej rząd nie prowadził specjalnych działań w tym zakresie, mimo że publikowano raporty dotyczące oficjalnej polityki migracyjnej (Félagsmálaráðuneytið [Ministerstwo Polityki Społecznej] 2007). Celem nowo uformowanej polityki integracyjnej jest „zapewnienie wszystkim osobom przebywającym na stałe w kraju równych szans i możliwości aktywnego uczestnictwa w maksymalnej liczbie dziedzin życia społecznego” (Félagsmálaráðuneytið 2007, s. 2). Nacisk na równe szanse ma swój oddźwięk we wspomnianych powyżej definicjach

integracji. Państwu zależy bowiem na tym, aby imigranci byli obecni na rynku pracy jako aktywni pracownicy. Najbardziej zauważalnym elementem nowej polityki jest zaakcentowanie znajomości języka islandzkiego, postrzeganej jako klucz do uczestnictwa w życiu społeczeństwa i najważniejszy czynnik integracji imigrantów (Félagsmálaráðuneytið 2007, s. 3, 6 i 13). Tłumaczenia nigdy nie zastąpią znajomości języka, tym bardziej że fundusze na te usługi zostały ograniczone (ibidem, s. 2). Wspieranie imigrantów w nauce islandzkiego jest zatem niezbędne nie tylko dla procesu ich integracji, lecz także w celu ochrony języka islandzkiego (ibidem, s. 6). Nie dziwi to tych, którzy wiedzą, jaką rolę odgrywa język ojczysty dla tożsamości narodowej Islandczyków. Był on bowiem jednym z najważniejszych narzędzi walki o niepodległość Islandii. Wspólny, starożytny język oraz sagi stanowiące podstawowy element dziedzictwa uważa się za dowód na to, że Islandczycy w istocie tworzą odrębny naród, naród, który zasługiwał na niepodległość. Ta uwaga jest istotna, gdyż badając integrację imigrantów w Islandii, trzeba zdawać sobie sprawę z tego, jak islandzka tożsamość narodowa wpływa na wymagania dotyczące zasobu wiedzy koniecznej do uzyskania dostępu do społeczeństwa. Posługiwanie się językiem islandzkim ma więc nie tylko ważne znaczenie z punktu widzenia imigrantów, lecz także stanowi poważny element dumy i tożsamości narodowej. Język staje się barierą dla imigrantów, gdyż niektórzy Islandczycy mogą potraktować wymowę z akcentem lub z błędami jako zagrożenie dla przetrwania języka. Podobnie używanie innego niż ojczysty języka może być uznane za obrazę.

Dyskurs dotyczący ochrony języka islandzkiego ma nieuchronnie nacjonalistyczny wydźwięk, mimo że nacjonalizm nie jest jego przyczyną, i może przyczyniać się do wykluczania imigrantów. Z powodu rygorystycznej polityki ochronnej w państwowym radiu jeszcze do niedawna niemal w ogóle nie można było usłyszeć nikogo mówiącego z akcentem czy niepoprawnie gramatycznie. Widać zatem, że zarzut, iż imigranci nie posługują się islandzkim, bo nie chcą się go uczyć, jest daleko idącym uproszczeniem. Wiele czynników wpływa na to, czy obcokrajowcy posługują się islandzkim.

Polityka integracyjna zwraca przede wszystkim uwagę na rolę znajomości języka jako klucz do integracji. Jednocześnie mniejszy nacisk położono na dostęp do informacji i wiedzę o islandzkim społeczeństwie i jego instytucjach.

Tworzenie polityki imigracyjnej i integracyjnej Islandii jest wciąż mało zaawansowane, ponieważ imigrantów do tej pory traktowano jako pracowników tymczasowych, którzy wrócą do swoich ojczyzn, gdy tylko skończy się praca. Zwłaszcza po kryzysie finansowym jesienią 2008 roku ten pogląd uwidocznił się w mediach i dyskursie publicznym. Wiele osób było przekonanych, że obcokrajowcy opuszczą kraj. Dziennikarze poszukiwali wyjeżdżających imigrantów i przeprowadzali wywiady z pracodawcami, pytając ich, czy nie obawiają się utraty pracowników (Fréttablaðið 2008; Morgunblaðið 2008; Dv.is 2008b). Ponieważ Polacy stanowią największą grupę imigrancką na wyspie, to głównie po nich spodziewano się chęci wyjazdu – przykładem mogą być nagłówki: *Polacy uciekają z Islandii* (Dv.is 2008a); *Polacy kupują bilety w jedną stronę* (Dv.is 2008b). Mimo że niektórzy imigranci wyjechali, bardzo wielu zdecydowało się pozostać. Migracja do nowego kraju jest złożonym procesem, decyzje o wyjeździe ludzie podejmują z wielu przyczyn. Podobnie z wielu przyczyn imigranci postanowili nie wyjeżdżać z Islandii w czasie kryzysu. Dla wielu bowiem sytuacja w ojczyźnie jest gorsza niż w kraju, do którego przybyli. Wielu z nich wysyła pieniądze do rodzin, inni zaś zostają, ponieważ zbudowali nowe więzi w nowym kraju (Wojtyńska, Zielińska 2010).

10.4. Finansowanie edukacji dla dorosłych

W polityce integracyjnej dla imigrantów (2007) cele edukacyjne są określone bardzo ambitnie: „Rząd zamierza zapewnić wszystkim dostęp do nauki języka islandzkiego, którego znajomość jest konieczna do zaspokojenia potrzeb każdego człowieka” (Félagsmálaráðuneytið 2007, s. 8). Nauka islandzkiego dla obcokrajowców ma także zawierać: „elementy wiedzy o społeczeństwie islandzkim, o jego wartościach, dziedzictwie kulturowym, prawach i obowiązkach obywateli” (ibidem, s. 8). Oprócz sformułowania celów nie powołano nadal żadnej centralnej organizacji ukierunkowanej na edukację dla imigrantów w Islandii. Kursy dla imigrantów są głównie dotowane przez państwo, ale fundusze przekazuje więcej niż jedno ministerstwo (najwięcej – Ministerstwo Edukacji) i brakuje współpracy w tym zakresie. Ponieważ nie istnieje organizacja koordynująca, nie ma jasno określonej odpowiedzialności za dostępność kursów. Fundusze są przypisane do pojedynczych, tymczasowych

projektów (zwykle obejmują one jeden kurs), realizowanych przez osoby prywatne, prywatne lub pozarządowe organizacje i częściowo przez nie subsydiowane. Uczestnicy kursów mogą ubiegać się o pokrycie części lub całości opłaty przez związki zawodowe. Celem kursów jest umożliwienie wszystkim rezydentom nauczenia się języka islandzkiego (Menntamálaráðuneytið). Organizatorzy i nauczyciele mogą także starać się o pozyskiwanie funduszy z innych źródeł. W niektórych przypadkach kursy wspomagają częściowo samorządy (zarówno w formie finansowej, jak i zapewnienia lokalu, wsparcia materialnego i innych), niektóre są współfinansowane z funduszy europejskich lub skandynawskich. Podsumowując, należy zauważyć, że strona finansowa edukacji dla dorosłych jest dosyć skomplikowana i niedostatecznie transparentna. Mimo że rząd obiecuje imigrantom odpowiednie kursy, większa część odpowiedzialności za ich organizację spoczywa na podmiotach pozarządowych lub osobach prywatnych.

10.5. Organizacja kursów

Ponieważ kursy finansowane są z funduszy okresowych, ich istnienie zależy od tego, czy znajdują się chętni do złożenia wniosku. Na szczęście nie brakuje osób czy organizacji gotowych do organizacji projektów i przygotowania aplikacji (często w wolnym czasie). Dzięki nim na rynku dostępna jest szeroka paleta kursów. Ofertę tworzą osoby indywidualnie zainteresowane propagowaniem wielokulturowości lub niezależni nauczyciele islandzkiego, również organizacje pozarządowe i menedżerowie szkół językowych. Z powodu tego zróżnicowania imigrantom czasami trudno się zorientować, gdzie i kiedy odbywają się poszczególne szkolenia. Jednocześnie oferta kursów poza stolicą jest wciąż zbyt mała. Taka sytuacja zmusza imigrantów z obszarów wiejskich do odbywania tego samego kursu dwa lub więcej razy, aby zaliczyć 150 godzin koniecznych do uzyskania statusu rezydenta lub 240 godzin wymaganych przed przystąpieniem do egzaminu „obywatelskiego”. Można by uniknąć tego problemu, gdyby organizacja i kontrola kursów były bardziej scentralizowane.

Prawie wszystkie kursy dla dorosłych imigrantów skupiają się na nauce islandzkiego. Jak już wspomniano, nauka języka powinna zawierać także „elementy wiedzy o społeczeństwie”. Podstawowymi wartościami

w społeczeństwie islandzkim są demokracja, prawa człowieka, solidarność i wolność jednostki. W dokumencie określającym politykę imigracyjną nie wyjaśniono jednakże, co te wartości oznaczają i jak wiedza o nich miałaby być przekazywana.

10.6. Kryzys finansowy i jego wpływ na edukację dorosłych

Kryzys finansowy poważnie zmienił sytuację Islandii, co również odbiło się na organizacji kursów dla obcokrajowców. Zmieniła się także postawa pracodawców, którzy już nie tak chętnie udzielają pracownikom urlopu w tym celu (w czasach boomu zaś kursy stanowiły swego rodzaju zachętę dla pracowników). Sytuacja jest także wyzwaniem dla imigrantów, ponieważ coraz ciężiej jest im płacić za kursy, ale jednocześnie coraz trudniej dostać pracę, nie znając islandzkiego. Mimo tych trudności grupy kursantów są w dalszym ciągu liczne.

Jednym z zaskakujących skutków ubocznych kryzysu było powołanie nowych kursów prowadzonych po islandzku. Z powodu wysokiego bezrobocia od jesieni 2008 roku podjęto realizację nowych projektów aktywizujących bezrobotnych (lub poszukujących pracy, jak się teraz nazywa bezrobotnych, aby ich nie stygmatyzować). Według informacji podanych na stronach ministerstwa celem projektu jest dotarcie do wszystkich osób, które otrzymują zasiłek dla bezrobotnych, i zaoferowanie im różnych form aktywności. Osoby, które chcą w dalszym ciągu otrzymywać zasiłek, muszą uczestniczyć w zajęciach, np. kursach o różnorodnej tematyce lub wolontariacie. Specjalne kursy zorganizowano dla obcokrajowców i wszystkich tych, którzy nie znają wystarczająco islandzkiego, aby móc uczestniczyć w szkoleniach dla Islandczyków. Bezrobotni imigranci mogą określić swój zasób wiedzy, dzięki czemu zostaną zapisani na zajęcia odpowiadające ich zdolnościom i zainteresowaniom. Projekt ma charakter tymczasowy i stanowi część rządowego planu przeciwdziałania skutkom kryzysu. Po raz pierwszy w Islandii imigranci mogą uczestniczyć w darmowych kursach islandzkiego z elementami wprowadzenia do kultury i społeczeństwa. Należy pamiętać, że kursy te są dostępne tylko dla bezrobotnych i obecność na nich jest obowiązkowa.

10.7. Podsumowanie

Stworzenie zrębów systemu edukacji dla imigrantów było na Islandii inicjatywą oddolną, wymuszoną pilną potrzebą szkolenia dorosłych. Wiele osób przybyło do Islandii jeszcze przed 2000 rokiem i od tamtej pory było wiadomo, że liczba imigrantów wzrośnie, ale mimo to nie stworzono żadnej polityki migracyjnej. Obecnie sprowadza się ona zaś do nauki języka islandzkiego i przekazywania imigrantom wiedzy ułatwiającej poruszanie się na rynku pracy. Przez położenie nacisku na naukę islandzkiego przywołuje się idee nacjonalistyczne, które każą postrzegać Islandię jako homogeniczny naród zbudowany na dziedzictwie literackim. Wbrew obietnicom zawartym w dokumencie dotyczącym polityki integracyjnej, nie wszyscy imigranci mają pełny dostęp do edukacji dla dorosłych, a odpowiedzialność za ten rodzaj edukacji jest rozmyta, finansowanie ma charakter tymczasowy i zmienia się z roku na rok.

Bibliografia

- Ager A., Strang A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework, *Journal of Refugee Studies* 21 (2), s. 166–191.
- Borevi K. (2010). Dimensions of Citizenship. European Integration Policies from a Scandinavian Perspective, w: B. Bengtsson, P. Strömblad, A.H. Bay (red.), *Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Castles S. (2002). Migration and Community Formation Under Conditions of Globalization, *International Migration Review*, 36 (4), s. 1143–1168.
- Dv.is (2008a). *Pólverjar kaupa flugmiða aðra leið*. Dostęp: 15 grudnia 2010 r., <http://www.dv.is/frettir/2008/12/16/polverjar-kaupa-flugmida-adra-leid/>.
- Dv.is (2008b). *Pólverjar flyja Ísland*. Dostęp: 15 grudnia 2010 r., <http://www.dv.is/frettir/2008/10/9/polverjar-flyja-island/>.
- Eriksen T.H. (2007). Complexity in Social and Cultural Integration: Some Analytical Dimensions, *Ethnic and Racial Studies*, 30 (6), s. 1055–1069.
- Félagsmálaráðuneytið (2007). *Stefna ríkisstjórnarinnar um aðlögun innflytjenda*. Dostęp: 1 listopada 2010 r., <http://www.felagsmalaraduneyti.is/malaflokkar/innflytjendur/adlogun/nr/3299>.
- Félags- og tryggingamálaráðuneyti (2010). *Þor- átak gegn langtímaatvinnuleysi*. Dostęp: 2 października 2010 r., <http://www.felagsmalaraduneyti.is/frettir/frettatilkynningar/nr/5101>.
- Fréttablaðið (2008). *Óttast ekki að Pólverjarnir fari*, 31 października 2008 r.

- Fræðslumiðstöð atvinnulífsins (2006). *Landnemaskóli: námsskrá*. Dostep: 20 września 2010 r., www.frae.is/files/LandnemaskBlatt_1982387573.pdf.
- Garðarsdóttir Ó., Bjarnason Þ. (2010). Áhrif efnahagsþrenginga á fólksflutninga til og frá landinu, w: G.P. Jóhennsson, H. Björnsdóttir (red.), *Rannsóknir í félagsvísindum XI. Erindi flutt á ráðstefnu í október 2010*, Reykjavík: félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Grillo R. (2007). An Excess of Alterity? Debating Difference in a Multicultural Society, *Ethnic and Racial Studies*, 30 (6), s. 979–998.
- Gross J., McMurray D., Swedenburg T. (2004). Arab Noise and Ramadan Nights: Rai, Rap, and Franco-Maghrebi Identities, w: J.X. Inda, R. Rosaldo (red.), *Anthropology of Globalization: A Reader* (wyd. 2), Oxford: Blackwell Publishing.
- Hálfðánarson G. (2001). *Íslenska þjóðrirkid – uppruni og endimörk*, Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag og Reykjavíkur Akademian.
- Joppke C. (2007). Behind National Models: Civic Integration Policies for Immigrants in Western Europe, *West European Politics*, 30 (1), s. 1–22.
- Kristjánisdóttir I.B. (2010). *Lög um útlendinga á Íslandi. Mannfræðirýni á laugumhverfi innflytjenda á Íslandi frá 1920–2009*, niepublikowana praca magisterska, University of Iceland, Félags- og mannvísindadeild. Dostep: 2 października 2010 r., <http://hdl.handle.net/1946/4448>.
- Kvisto P., Faist T. (2010). *Beyond a Border. The Causes and Consequences of Contemporary Immigration*, Los Angeles: Pine Forge Press.
- Mathíasdóttir S. (2004). *Hinn sann íslendingur. Þjóðerni, kyngervi og vald á Íslandi 1900–1930*, Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Morgunblaðið (2008). *Hópast heim til Póllands*. Dostep: 15 grudnia 2010 r., http://www.mbl.is/frettir/innlent/2008/08/30/hopast_heim_til_pollands/.
- Menntamálaráðuneyti (e.d.). *Styrkir til að halda námskeið í íslensku*. Dostep: 2 października 2010 r., <http://www.menntamalaraduneyti.is/sjodir-og-eydublod/framhaldsskolar/nr/3856>.
- Menntamálaráðuneyti (2008). *Námsskrá, íslenska fyrir útlendinga – grunnám*. Dostep: 12 września 2010 r., bella.mrn.stjr.is/utgafur/namskra_íslenska_fyrir_utlendinga.pdf.
- Menntamálaráðuneyti (2009a). *Reglur um úthlutun styrkja til íslenskukennslu fyrir útlendinga vorið 2010*. Dostep: 2 października 2010 r., <http://www.menntamalaraduneyti.is/sjodir-og-eydublod/framhaldsskolar/nr/3856>.
- Menntamálaráðuneyti (2009b). *Íslenska með hreim er líka íslenska. Greinagerð verkefnisstjórnar um íslenskukennslu fyrir útlendinga*. Dostep: 12 września 2010 r., <http://www.menntamalaraduneyti.is/frettir/Frettatilkynningar/nr/3775>.
- Ministry of Social Affairs (2007). *Government Policy on the Integration of Immigrants*. Dostep: 19 stycznia 2010 r., URL: http://www.felagsmalaraduneyti.is/media/acrobat-enskar_sidur/stefna_integration_of_immigrants.pdf.

- Námsmatsstofnun (n. d.). *Íslenskupróf fyrir ríkisborgararétt*. Dostęp: 17 stycznia 2011 r. http://www.namsmat.is/atest/isl_prof_start.asp?markm=j%E1.
- Reglugerð 1129/2008. *Reglugerð um próf í íslensku fyrir umsækjendur um íslenskan ríkiborgararétt*.
- Skaptadóttir U.D. (2004). Fjölmenning á ferð og flugi, w: F.H. Jónsson (red.), *Rannsóknir í félagsvísindum V*, Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Skaptadóttir U.D. (2007). Ólíkar raddir: Afstaða innflytjenda til íslensks máls. *Ritið*, 7 (1), s. 47–63.
- Skaptadóttir U.D. (2008). Að læra íslensku í fjölmenningarlegu samfélagi, *Hrafnabing* 5, s. 55–68.
- Skaptadóttir U.D. (2010). Alþjóðlegir fólksflutningar á tímum efnahagslegs samdráttar, w: G.Þ. Jóhannesson, H. Björnsdóttir (red.), *Þjóðarspejill: Rannsóknir í félagsvísindum XI*, Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Skaptadóttir U.D., Loftsdóttir K. (2009). Cultivating Culture? Image of Iceland, Globalization and Multicultural Society, w: S. Jakobsson (red.), *Images of the North: Histories – Identities – Ideas* (Studia Imagologica: Amsterdam Studies on Cultural Identity), Amsterdam–New York: Rodopi.
- Skaptadóttir U.D., Wojtyńska A. (2008). Labour Migrants Negotiating Places and Engagements, w: J.O. Bærenholdt, B. Granås (red.), *Mobility and Place. Enacting Northern European Periphery*, Aldershot: Ashgate.
- Statistics Iceland (2010). *Innflytjendur og erlendum bakrunnur 1. janúar 2010*. Dostęp: 10 grudnia 2010 r., <http://hagstofa.is/Pages/95?NewsID=5032>.
- Vinnumálastofnun (e.d. a). *Ungt fólk til athafna – fyrir unga fólkið og framtíðina!* Dostęp: 2 października 2010 r., <http://www.vinnumalastofnun.is/ungtfolk/forsida/>.
- Vinnumálastofnun (e.d. b). *Þor; þekking og reynsla*. Dostęp: 2 października 2010 r., <http://www.vinnumalastofnun.is/ataksverkefni/thor---thekking-og-reynsla/>.
- Wojtyńska A., Zielińska M. (2010). Polish Migrants in Iceland Facing the Financial Crisis, w: G.Þ. Jóhannesson, H. Björnsdóttir (red.), *Þjóðarspejillinn: Rannsóknir í félagsvísindum XI*, University of Iceland: Félagsvísindastofnun.
- Þingskjal 1226/535. (e.d.). *Þingsályktun um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda*. Dostęp: 24 grudnia 2010 r., <http://www.felagsmalaraduneyti.is/malaflokkar/innflytjendur/adlogun/>.